

Карпатський єврорегіон: напрямки дослідження в українській науці

Стаття присвячена питанню напрямків (аспектів) дослідження міжрегіональної асоціації „Карпатський єврорегіон” українськими науковцями. Проаналізувавши ряд наукових праць, автор виділив сім аспектів вивчення єврорегіону „Карпати” у вітчизняній науці: економічний, екологічний, політологічний, етнонаціональний, історичний, гуманітарний та комплексний.

This article is devoted to the issue directions (aspects) study Interregional Association "Carpathian Euroregion" by Ukrainian scientists. After analyzing a number of scientific papers, the author has identified seven aspects of the study Euroregion "Karpaty" in science: economic, environmental, political, ethno-national, historical, humanitarian and complex.

Цього року Карпатський єврорегіон (КЄ) відзначив своє двадцятиліття. Приблизно стільки тривало і дослідження цієї міжрегіональної асоціації. За цей час науковці різних галузей (економісти, історики, політологи, географи, фахівці з державного управління та ін.) накопичили досить багато фактичного і теоретичного матеріалу. Тому виникає потреба вивчити стан та напрямки дослідження цієї транскордонної структури. Оскільки дане питання надзвичайно обширне, в даній статті ми поставили завдання окреслити тільки напрямки (аспекти) дослідження Карпатського єврорегіону в українській науці.

Дана проблема ще не була предметом окремого дослідження. Вчені, що досліджували діяльність цієї асоціації, в основному обмежувалися згадуваннями прізвищ авторів, які вивчали Карпатський єврорегіон. Винятком є стаття О.Передрія „Еволюція досліджень транскордонного співробітництва України”, в якій автор побіжно згадав декілька публікацій 1990-х – першої половини 2000-х рр. з даної проблематики [19, с. 10]. Крім того, науковець спробував виділити етапи вивчення цієї теми: 1) до середини 1990-х рр. (дослідження носили досить поверховий характер); 2) друга половина 1990-х – початок 2000-х рр. (перехід до теоретичних узагальнень); 3) 2000-2004 рр.

(більш глибокий аналіз транскордонного співробітництва в рамках єврорегіону) [19, с. 10].

Найбільш ґрунтовно вивчають діяльність асоціації науковці-економісти. Свідченням цього є захист ряду дисертацій, які цілком або частково присвячені діяльності КЄ. Серед них в першу чергу слід виділити дисертацію Р.Дацківа „Транскордонні економічні зв'язки Карпатського Єврорегіону та їх ефективність”. В результаті дослідження дисертант не тільки проаналізував наявний стан торгівельних відносин в рамках асоціації, але й обґрунтував методико-організаційні засади підвищення ефективності транскордонних економічних зв'язків єврорегіону „Карпати” [3, с. 8-14]. Ю.Шолох в ході дисертаційного дослідження здійснила спробу СВОТ-аналізу діяльності Карпатського єврорегіону (сильні і слабкі сторони, можливості та загрози) [27, с. 141-143]. В дисертації Н.Кушнір є прогнозування перспектив подальшого розвитку Закарпатської області в рамках функціонування КЄ [12, с. 5].

Різні економічні аспекти діяльності згаданої транскордонної структури представлені в цілій низці публікацій. У 1997 р. побачила світ книга про режим інвестування в КЄ [22]. Економіко-екологічному потенціалу Карпатського єврорегіону (закарпатський аспект) присвятила свою статтю В.Кундрик [9]. У статті Н.Кушнір проаналізовано розвиток транспортної та прикордонної інфраструктури Закарпатської області в рамках єврорегіону „Карпати” [11]. Є.Кіш, на основі аналізу статистичних даних, відмітила позитивну динаміку торговельного обороту Закарпаття з країнами-членами КЄ протягом першої половини 2000-х рр. [7]. Т.Лужанська та В.Отовчиць порушили проблему формування кластерних систем у межах КЄ [6, с. 216-224].

Ряд дослідників приділили увагу питанню здійснення транскордонних проектів в рамках КЄ. Це, зокрема, В.Гоблик [1] та Й.Торпоі [25]. Так, останній провів аналіз туристичних програм та проектів фінансової підтримки транскордонного співробітництва, які здійснює ЄС в Карпатському єврорегіоні: TACIS CBC, PHARE CBC, INTERREG III (Транскордонні можливості розвитку туризму, Розвиток водного туризму на Тисі, Транскордонні маршрути

ознайомлення з пам'ятками архітектури і туризму, Створення регіонального туристичного інформаційного центру в Закарпатській області, Транскордонна співпраця між Україною та Словаччиною у сфері туризму, Водний та сільський туризм без кордонів тощо).

Екологічним проблемам КЄ присвячені статті Я.Іваха [5], О.Перхач [20] та Н.Кушнір [10].

Окремо можна виділити етнонаціональний аспект дослідження КЄ. Проблеми міжетнічних відносин у Карпатському єврорегіоні порушувалися на конференції „Кордони єднання” (Ужгород, 2001 р.) [8]. Є.Кіш разом з К.Ковач приділили увагу міжетнічним відносинам у національнозмішаних областях КЄ [28]. Деякі етнонаціональні проблеми в рамках єврорегіону порушуються у статті Н.Лазар. Дослідниця зробила акцент на проблемах угорської меншини в Словаччині, сепаратистський імідж якої гальмував інтеграцію регіонів республіки до КЄ [13, с. 242-243]. Н.Лазар вважає, що єврорегіони відіграватимуть значну роль у вирішенні етнонаціональних проблем, захисті прав етнічних груп, чия материнська нація є сусідньою державою з країною теперішнього їхнього проживання [13, с. 245]. Схожої думки дотримується і С.Мітряєва, за якою модель толерантних міжетнічних відносин на Закарпатті може стати прикладом для інших учасників КЄ [29, р. 556].

Серед політологічних досліджень, які в основному є частиною комплексних праць, окремо можна виділити статтю Б.Уманціва „Геополітичні фактори розвитку Карпатського Єврорегіону”, в якій науковець спробував оцінити місце КЄ та його перспективи з точки зору різних геополітичних концепцій: шестиполярного світу, „світу семи ворогуючих культурно-релігійних цивілізацій, світу „концентричних кіл” [26, с. 437-439].

Гуманітарний (освітній та культурний) напрямок діяльності Карпатського єврорегіону ще не став предметом окремого дослідження в українській науці. Виняток становить хіба що стаття І.Стецяка, присвячена питанню створення Єврокарпатського регіонального центру освіти, який би координував

підготовку кадрів у країнах-членах єврорегіону, використовуючи новітні підходи та методи навчання [24].

Комплексні дослідження, як правило, включають в себе історію (головні етапи) діяльності, а також досягнення, проблеми та перспективи в економічній, політичній, гуманітарній та інших сферах. Серед праць такого характеру потрібно відмітити статтю М.Лендзел „Досвід Карпатського Єврорегіону: поштовх до переосмислення моделі транскордонного співробітництва”. Авторка, аналізуючи перші сім років діяльності КЄ, з’ясовує головні стимули об’єднання регіонів (історичні, економічні тощо) в асоціацію, її організаційну структуру, а також порівнює потенційні напрями діяльності із реальними результатами, досягнутими в рамках єврорегіону, та пояснює причини їх неспівмірності [14, с. 36-41].

У монографії Н.Мікули „Єврорегіони: досвід та перспективи” коротко проаналізовані досягнення КЄ в політичній, економічній, екологічній, освітньо-культурній та гуманітарній сферах [15, с. 120-122]. Подано огляд проектів транскордонного співробітництва, що реалізуються в рамках єврорегіону (в т.ч. проекти, які реалізуються в рамках програм та з використанням фінансових ресурсів ЄС) [15, с. 122-125]. Авторка досить детально зупинилася на причинах спаду активності асоціації [15, с. 125-126; 16, с. 269-270], в тому числі і з боку української сторони [15, с. 127-128]. Також Н.Мікула висвітлила мету, завдання, принципи діяльності Фонду розвитку Карпатського єврорегіону, а також подала відомості про програми та проекти, фінансовані ним протягом 1998-2001 рр. [15, с. 128-133].

Автори статті „Карпатський Єврорегіон – шлях до „Європи регіонів””, в цілому позитивно оцінюючи діяльність КЄ, охарактеризували особливості формування, мету, завдання, а також детально зупинилися на його досягненнях [4, с. 89-92].

В.Приходько, Т.Сергієнко та І.Сюсько, коротко проаналізувавши історію створення, проблеми та перспективи діяльності КЄ, виділили декілька етапів його розвитку: 1) підготовчий (1991-1992 рр.); 2) організаційного становлення

(1993-1996 рр.); 3) інтенсивного міжрегіонального і міжнародного співробітництва загальнополітичного характеру (1997-2002 рр.) [21].

Спробу підсумувати 20-річчя діяльності міжрегіональної асоціації „Карпатський єврорегіон” здійснила І.Скиба. На основі архівних матеріалів та праць вітчизняних і зарубіжних дослідників вона проаналізувала головні етапи функціонування КЄ, його досягнення та недоліки [23].

Ряд дослідників приділили увагу системним проблемам КЄ. Зокрема, В.Приходько вважає, що найбільшими стримуючими чинниками розвитку співробітництва в рамках КЄ були фактори системного характеру. З-поміж них чималу роль відіграв різний рівень реформування в країнах, прикордонні адміністративно-територіальні одиниці яких входять до єврорегіону [6, с. 185]. В.Горбовий та Г.Литвин виділяють такі групи проблем: 1) нерівномірний рівень розвитку та різні системи адміністративно-територіального устрою в учасників КЄ; 2) різні підходи до перспектив подальшого розвитку Карпатського єврорегіону в його державах-членах; 3) відсутність уніфікованих джерел фінансування діяльності Карпатського єврорегіону [2].

Отже, можна виділити принаймні сім основних аспектів (напрямів) досліджень єврорегіону „Карпати” в українській науці: економічний, екологічний, політологічний, етнонаціональний, історичний, гуманітарний та комплексний. Наразі найбільш висвітлені економічні питання діяльності КЄ, а також здійснений досить ґрунтовний комплексний його аналіз. Натомість гуманітарний (освітній та культурний) зріз залишається на даний момент найменш дослідженим. Історичний та політологічний аспекти цієї теми є, як правило, частиною комплексних праць. В цілому, рівень вивчення Карпатського єврорегіону в Україні не можна вважати цілком задовільним. Не в останню чергу це пов'язано із відносно низьким рівнем активності цієї міжрегіональної асоціації, що об'єктивно знижує актуальність таких досліджень.

Список посилань

1. Гоблик В. Перспективи транскордонного співробітництва в умовах розширеного Євросоюзу / Володимир Гоблик // Регіональна політика і транскордонне співробітництво в євроінтеграційній стратегії України: збірник наукових праць за матеріалами міжнародної конференції (м.Ужгород, 24-25 травня 2007 р.). – Ужгород: Ліра, 2007. – С. 218-230.
2. Горбовий В. Системні проблеми Карпатського євро регіону та шляхи їх вирішення [Електронний ресурс] / Володимир Горбовий, Галина Литвин // Транскордонне співробітництво на нових східних кордонах ЄС: матеріали міжнародної конференції (15-16 квітня 2009 р., м. Ужгород). – Ужгород: Ліра, 2009. – Режим доступу: <http://old.niss.gov.ua/book/Mitryaeva2009/20.pdf>
3. Дацків Р.М. Транскордонні економічні зв'язки Карпатського Євро регіону та їх ефективність: автореф. дис... канд. екон. наук: спец. 08.05.01 "Світове господарство і міжнародні економічні відносини" / Р.М. Дацків. – К., 1999. – 19 с.
4. Дяченко Б.І. Карпатський Євро регіон – шлях до „Європи регіонів” / Б.І.Дяченко, В.І.Чегіль, С.Л.Сані, О.М.Товтин // Науковий вісник Ужгородського університету. Серія „Економіка”. – Ужгород: УжНУ; Ліра, 2005. – Вип. 17. – С. 88-93.
5. Івах Я.Є. Геоекологічна ситуація в Карпатському євро регіоні / Я.Є.Івах // Економіка -, соціально - і еколого-географічні проблеми західноукраїнського прикордоння: зб. наук. праць . – Львів: ЛДУ, 1997. – С. 191-201.
6. Карпатський євро регіон і його роль в умовах розширеного ЄС / А.Панов, В.Приходько, І.Огнівець та ін. // Регіональна політика ЄС після його розширення: Аналітичні оцінки. – Ужгород: Ліра, 2004. – С. 175-240.
7. Кіш Є.Б. Система міжрегіонального співробітництва України з країнами Центральної Європи [Електронний ресурс] / Кіш Єва Бернатівна // Історія науки і біографістика. – 2008. – № 1. – Режим доступу: <http://archive.nbuv.gov.ua/e-journals/INB/2008-1/08kebkce.pdf>
8. Кордони єднання. Проблеми міжетнічних відносин у Карпатському євро регіоні: матеріали міжнар. наук.-практ. конф. "Кордони єднання", 19-21 квіт. 2001 р., Ужгород / Закарпат. обл. рада, Закарпат. обл. держ. адміністрація та ін. – Ужгород : Карпати, 2001. – 78 с.
9. Кундрик В.А. Економіко-екологічний потенціал Карпатського Євро регіону (Закарпатський аспект) / Кундрик В.А. // Країни Центрально-Східної Європи в умовах глобалізації: історико-методологічний, політико-правовий та економічний аспекти. – Ужгород: ЗакДУ, 2010. – С. 254-269.
10. Кушнір Н.О. Еколого-економічна ситуація Карпатського євро регіону в умовах розвитку інтеграційних процесів / Н.О.Кушнір // Проблеми розвитку прикордонних територій та їх участі в інтеграційних процесах: зб. матеріалів VI міжнар. наук.-практ. конф. (Луцьк, 5-16 жовтня 2009 р.). – Луцьк, 2009. – С. 277-281.

11. Кушнір Н.О. Співробітництво Закарпатської області в системі Карпатського євро регіону та європейської інтеграції / Н.О.Кушнір // Науковий вісник Волинського національного університету ім. Лесі Українки. – Луцьк, 2009. – Вип. 4. – С. 126-129.
12. Кушнір Н.О. Соціально-економічні аспекти розвитку прикордонного регіону в контексті євроінтеграції: дис. канд. екон. наук: 08.00.05 / Кушнір Наталія Олексіївна. – Ужгород, 2012. – 216 с.
13. Лазар Н. Роль євро регіонів у розв'язанні етнонаціональних проблем (на прикладі євро регіону „Карпати”) / Наталя Лазар // Євро регіони: потенціал міжетнічної гармонізації. Збірка наукових праць. – Чернівці: Букрек, 2004. – С. 238-246.
14. Лендьял М. Досвід Карпатського Євро регіону: поштовх до переосмислення моделі транскордонного співробітництва / Мирослава Лендьял // На шляху до Європи. Український досвід євро регіонів. – К.: Логос, 2000. – С. 35-49.
15. Мікула Н. Євро регіони: досвід та перспективи / Надія Мікула. – Львів: ІРД НАН України, 2003. – 222 с.
16. Мікула Н. Міжтериторіальне та транскордонне співробітництво: монографія / Надія Мікула. – Львів: ІРД НАН України, 2004. – 395 с.
17. Мітряєва С. Карпатський євро регіон – інструмент євроінтеграційної стратегії України / С. Мітряєва // Стратегічна панорама. – 2005. – № 1.–С. 42-51.
18. Передрій О.С. Карпатський євро регіон: проблеми тактики і стратегії / О.С.Передрій // Проблеми економічного та соціального розвитку регіону і практика наукового експерименту: науково-технічний збірник. – К.-Ужгород, 1996. – Вип. 12. – С. 10-16.
19. Передрій О.С. Еволюція досліджень транскордонного співробітництва України / Передрій О.С., Мадяр Р.О. // Науковий вісник ЗакДУ. Серія „Економічні науки”. – Ужгород: Видавничий центр ЗакДУ, 2008. – Вип.8. – С. 8-16.
20. Перхач О. Карпатський євро регіон: еколого-географічні проблеми / О.Перхач // Вісник Львівського університету. Серія географічна. – Львів: ЛНУ, 2006. – Вип. 33. – С. 319-325.
21. Приходько В.П. Карпатський євро регіон / В.П.Приходько, Т.С.Сергієнко, І.М.Сюсько // Нариси історії Закарпаття. – Ужгород, 2003. – Т. III (1946-1991). – С. 268-278.
22. Режим інвестування у Карпатському Євро регіоні / Інститут досліджень проблем Сходу-Заходу; ред. В.Гудак. – Ужгород: Карпати, 1997. – 62 с.
23. Скиба І.І. Карпатський євро регіон (1993-2013 рр.) / Скиба І.І. // Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: Історія. – Ужгород: Видавництво УжНУ „Говерла”, 2013. – Вип. 30. – С. 63-72.
24. Стецяк І.П. Єврокарпатський регіональний центр освіти (Україна, Угорщина, Словаччина, Румунія) / І.П.Стецяк // Науковий вісник Закарпатського інституту ім. Августина Волошина. – Ужгород: Гражда, 2001. – Вип. 1. – С. 44-46.

25. Торпоі Й. Успішні транскордонні туристичні проекти в Карпатському євро регіоні / Йосип Торпоі // Регіональна політика і транскордонне співробітництво в євроінтеграційній стратегії України: збірник наукових праць за матеріалами міжнародної конференції (м.Ужгород, 24-25 травня 2007 р.). – Ужгород: Ліра, 2007. – С. 437-445.
26. Уманців Б. Геополітичні фактори розвитку Карпатського Євро регіону / Б.Уманців // Стратегія сталого розвитку Закарпаття: еколого-економічні та соціальні моделі (Матеріали регіональної науково-практичної конференції, 30 листопада 2001 р.). – Ужгород: Патент, 2001. – С. 436-444.
27. Шолох Ю.М. Особливості розвитку стратегії транскордонного співробітництва регіону в умовах розширення ЄС (на прикладі прикордонного регіону Закарпатської області): дис. канд. екон. наук: 08.00.05 / Шолох Юлія Михайлівна. – Велика Бакта, 2010. – 230 с.
28. Kiss É. Medzietnické vst'ahy v národnostnymešanych oblastiach Karpatského euroregionu. Stav a možnosti ich monitorovania / Kiss É., Kovács K. – Prešov: PSEI, 2002. – P. 44-59.
29. Mytryayeva S. Role of the Carpathian Euroregion in strengthening security and stability in Central Eastern Europe / Svitlana Mytryayeva // Academic and Applied Research in Military Science. – 2004. – Vol. 3, No. 4. – P. 549-557.

М.А. Оврамець (Київ)

«Глобальний підхід» ЄС до проблем міграції та мобільності

В статті розглянуто особливості та еволюцію підходу керівних органів ЄС до регулювання зовнішньої міграції. З 2005 р. зовнішні аспекти міграції визначаються керівними органами ЄС як «глобальний підхід». Цей напрям політики передбачає скорочення неконтрольованої імміграції некваліфікованої робочої сили та заохочення до співпраці з ЄС урядів країн походження мігрантів та транзитних країн, включаючи країни «Східного партнерства».

The article describes the features and evolution of the EU governing bodies' attitudes and approaches towards regulating foreign migration. Since 2005, the EU governing institutions determine the external aspects of migration as a "global approach". This policy envisages reducing uncontrolled immigration of unskilled workforce. The EU also promotes cooperation with the governments of the states of migrants' origin and transit countries, including the "Eastern Partnership" participants.

Актуальність теми. В сучасній українській політологічній літературі зустрічається доволі небагато аналітичних розробок, присвячених формуванню різних конкретних напрямків спільної політики ЄС. Проте очевидно, що без